

KRÓNIKA

ZACHAR JÓZSEF

NEMZETI FELKELŐ MOZGALMAK 1794-TŐL NAPJAINKIG

**A Nemzetközi Hadtörténelmi Bizottság XX. Kollokviuma,
Varsó, 1994. augusztus 29–szeptember 3.**

A Kosciuszko-felkelés 200 éves és a Varsói Felkelés 50 esztendő évfordulójára tekintettel, ezúttal a Lengyel Hadtörténészek Nemzeti Bizottsága hívta tudományos tanácskozársra a Nemzetközi Hadtörténelmi Bizottságban együttműködő kollégákat. 27 nemzeti bizottság 116 tagja tett eleget a meghívásnak, és hozzájuk 24 lengyel hadtörténész csatlakozott, hogy eszmecsere folytassanak az elmúlt kétszáz esztendő nemzeti felszabadító mozgalmával kapcsolatos kérdéskörben.

A megnyitó ülésre 1994. augusztus 29-én reggel került sor a Lengyel Haderő imponzárs varsói Konferenciaközpontjában. Ezen a résztvevőkön kívül megjelent a lengyel tudományos, társadalmi és politikai közélet számos képviselője. A megjelenteket *Andrzej Ajnenkiel* professzor, a Lengyel Hadtörténészek Nemzeti Bizottságának elnöke, a Lengyel Hadtörténelmi Intézet igazgatója üdvözölte.

Ezt követően a tudományos rendezvény fővédnökségét elvállalt *Lech Wałęsa* köztársasági elnök üzenetének a felolvasása következett.

A Lengyel Haderő felső vezetése nevében *Tadeusz Wilecki* hadtesttábornok, vezérkari főnök szölt ezt követően a megjelentekhez. Kifejezte örömét, hogy Lengyelország és azon belül a Lengyel Haderő lehet e fontos tanácskozás házigazdája.

Ezután *Dr. Cornelius M. Schulten* kutató-intézeti igazgató, a Nemzetközi Hadtörténelmi Bizottság holland elnöke emelkedett szölsársra. Bevezetőben örömét fejezte ki, hogy a lengyel házigazdák meghívásársra újsá együtt lehet a hadtörténészek nemzetközi családjá. Miután köszönetét nyilvánította a rendezőknek, üdvözölte a résztvevőket. Ezután rátért a két aktuális lengyel hadtörténelmi évforduló méltatásársra. Az ötven évvel ezelőtti eseményekkel kapcsolatosan hosszabban szölt arról, miként

járuáltak hozzá lengyel antifasiszta harcosok Hollandia felszabadításársához. Befejezésül a felkelés és népfelkelés fogalmi eltérésérsre tért rá, utóbbi értelmezésévsvel kapcsolatosan pedig nyugat-európai példák sorávsval indokolta a további kutatások szöükségszerűségét. Végül reményét fejezte ki, hogy a napirenden lévő témák nemzetközi megvitatása a korábbi kollokviumokhoz hasonlóan előreviszi a hadtörténelmi kutatást, segítí a vitatott kérdések tisztázását.

André Corvisier nyugalmazott tanszékvezető egyetemi tanár, a Nemzetközi Hadtörténelmi Bizottság tiszteletbeli francia elnöke a lengyel kollégákkal kialakult sok évtizedes kapcsolatokról szölt bevezetőként. Miután méltatta a tudományos együttműködést, a kétszáz- és ötvenévs lengyel évfordulóval kapcsolatosan a francia–lengyel történelmi együttműködést elevenítette fel a két korszakkal kapcsolatosan. Befejezésül a népfelkelés két évszázad alatti fogalomválszósársaival foglalkozott, majd köszönetet mondott az e vonatkozású újsá tudományos vitalehetőségért a házigazdársnak.

Az üdvözlések sorát *Marian Biskup* professzor, a Lengyel Tudományos Akadémia Történettudományi Bizottságának elnöke zárta, aki kifejtette: a hadtörténelemtudomány nemcsak a hadtudomány, hanem a történettudomány részét is képezi. Ezt követően Varsó történelmi szerepéről szölt, azzal zárva, hogy e városban méltó helyszíne van e tudományos tanácskozásnak. Befejezésül azt hangsúlyozta, mennyire szöükségs a hadtörténelmi kutatások eredményeinek népszerűsítése a nemzeti önisméret fejlesztése érdekében.

Ezt követően a megnyitó ülésen elnöklő *Andrzej Ajnenkiel* tartotta meg az első tudományos előadást „A függetlenséghez vezető lengyel utak” címmel. Fejetegetésének ki-

indulópontját az az 1800-ban Párizsban francia nyelven névtelenül megjelent füzet képezte, amelynek címe „Vajon a lengyeleknek lehetőségük lesz-e a függetlenségük kivívására?” volt. Miután tipologizálta az elmúlt kétszáz esztendő lengyel népfelkeléseit, kiemelte, hogy a viszonyítás alapja mindenkor az adott eseménynek az 1794-et megelőző közel nyolcszáz éves lengyel állami függetlenséghez való kapcsolódása. E tekintetben azt hangsúlyozta, hogy az igazi aranykort a litván unió időszakában megtalálva, legelevenebben a nemesi köztársaságbeli szabadságjogok biztosításának a lehetősége és az Európa peremén – Magyarországhoz hasonlóan – a kereszténység védőbástyájaként játszott szerep élt és él tovább. Részletezve Lengyelország három felosztásának körülményeit és az ezekkel kapcsolatos népfelkeléseket, az előadó azt emelte ki, hogy míg a Bari Konföderáció harca a lengyel-litván állam múltbeli súlyának visszaszerzését célozta, a Kosciuszko-felkelést a nemesi köztársaság helyreállításáért vívták, azt követően azonban minden megmozdulás, nemegyszer a szomszédos államok küzdelmeibe bekapcsolódva, a teljesen felszámolt államiság helyreállítása érdekében, Lengyelország újjászületésének jegyében folyt egészen az első világháború végéig, majd a második világháború idején is. E fegyveres népfelkelések közös jellemzője az volt, hogy a több állami keretbe szétszakítottan továbbélni kényszerült lengyel nép nemzeti értékeinek mentése céljából minden kedvező nemzetközi helyzetben fegyvert fogott az országát bekebelezőkkel szemben háborút viselő hatalmak oldalán – fejezte be fejtegetését az előadó.

Szünet után az elnöklést *André Corvisier* vette át.

Elsőként *Robin Higham* tanszékvezető egyetemi tanár (Egyesült Államok) tartotta meg „Felkelés és beavatkozás” című előadását, amelyben azt vizsgálta, miért nem vált 1863-ban a lengyelek megsegítését célzó politikai eszközzé a brit Királyi Haditengerészet. Elemzése kiterjedt az európai hatalmi rendszerre, a földrajzi adottságokra és a brit Királyi Haditengerészet technikai felszereltségére. Ez alapján kimutatta, melyik mennyiben járult hozzá a beavatkozás lehetetlenségéhez a fennálló politikai szándék ellenére.

Ezután *Dr. Mircea Dogaru* őrnagy, tudományos kutató (Románia) „Az erdélyi románok 1784-es felkelése – az európai forradalmak nyitánya” című előadása következett. Az előadó bemutatta az Oszmán Birodalom fennhatósága

alól a Habsburg-birodalom keretébe került Erdély belpolitikai helyzetét. Részletezte a Horia, Cloșca és Crișan felkeléséhez vezető okokat, majd magát a felkelést „a jó császárba” vetett remény elszálltát követően kitört Habsburg-ellenes népi felkelésként jellemezte. Kitért a felkelők további hiú reményére, amelyet egész Erdély, a Temesi Bánság, sőt Moldva és Havasalföld csatlakozásához fűztek. Ezután bemutatta, hogy a várt csatlakozások elmaradását követően alig tíznapos fegyveres harc következett a császári-királyi haderő egységei ellen, bár a felkelés utórezgéseit még a következő évben is tartották. Befejezésül a megmozdulás nagy nemzetközi visszhangját vizsgálta az előadó, kiemelve, hogy főleg a nagy francia forradalom későbbi résztvevői tűntek ki az erdélyi események népszerűsítésében. Ezzel kapcsolatosan az eseménysorozattal és visszhangjával összefüggésben egyaránt felvetette a nemzetközi szabadkőművesség szerepét. Zárásként azt hangsúlyozta, hogy a Habsburg-ellenes erdélyi megmozdulásban nemcsak románok, hanem magyarok és szászok is részt vettek.

Dr. Wladyslaw Zajewski tudományos kutató (Lengyelország) volt a következő előadó „A lengyelországi nemzeti felkelések a XIX. században” címmel. Az 1830-as oroszellenes felkelést az 1794-es felkelés követéseként és a napóleoni háborúk sikereiből fakadó lehetőségként jellemezte, amelynek sorsát azonban eleve determinálták az adott erőviszonyok. A továbbiakban a kutatás hátterébe szorult 1846/48-as, egyidőben zajlott orosz- és Habsburg-ellenes megmozdulásokat részletezte, majd az 1848/49-es magyar szabadságharcnak nyújtott lengyel segítségnyújtásról szólt. Az 1863-as felkeléssel kapcsolatban azt emelte ki, hogy 1830-tól eltérően immár nem volt katonák, hanem parasztok adták a felkelők zömét. Befejezésül összehasonlító módszerrel bemutatta a résztvevők számát, a felkelés kiterjedését és az elszenvedett veszteségeket 1794, 1830 és 1863 vonatkozásában.

Ehhez csatlakozva, *Dr. Gerard de la Martière* tudományos kutató (Futaciaország) „Az 1794 és 1994 közti lengyel felkelések franciaországi visszhangja” című előadása következett. Témája felvezetéseként bemutatta a XIII. század óta eleven francia-lengyel kapcsolatokat. A Kosciuszko-felkeléssel összefüggésben az erőteljes francia rokonszenvet és a segítségnyújtás lehetetlenségét emelte ki, majd Napóleon lengyel politikáját részletezte. Hangsúlyozta, hogy a Varsói Nagyhercegség megteremtése a negyedmillió lengyel katonatömeg hadiérdemei-

nek elismerését is jelentette. Áttérve az 1830-as felkelésre, a korábbi haditapasztalatokra építés lehetőségét, a még nagyobb francia rokonszenvet, ugyanakkor a belga forradalom miatt a beavatkozás lehetetlenségét állította mondanivalója középpontjába. 1863-ról szólva azt tette nyomatékoská, hogy a korábbi rokonszenv immár önkéntes tisztek csatlakozásában és segítő orvoscsoportok kiküldésében konkrétan is megnyilvánult. Az 1920-as orosz–lengyel háborúban még jelentősebb francia segítségnyújtásra került sor, Weygand tábornok és népes tiszti különítmény kiküldése mellett fegyver- és lőszerszállítás is bekövetkezett. Végül az 1944-es varsói felkeléssel kapcsolatosan arról szólt az előadó, milyen példaeértékű volt ez a párizsi felkelés kirobbantásának előkészítése során.

Ebédszünet után a második tudományos ülésre *Patrick Lefèvre* egyetemi docens, műzeumigazgató, a Nemzetközi Hadtörténelmi Bizottság belga főtitkára elnöklétével került sor.

Elsőként *José Luis Picciolo* ezredes, az Argentínai Hadtörténetek Nemzeti Bizottságának főtitkára tartotta meg „Az argentinai függetlenségi háború és a Nemzeti Hadsereg megszületése: José de San Martín tábornok” című előadását. Bevezetőben a nagy francia forradalomnak, az 1794-es lengyel és az 1808-as spanyol felkelésnek Spanyol–Amerikára gyakorolt hatását idézte fel. Ezután rátért a dél-amerikai polgárháború kirobbanásának okára, arra a kérdésre t. i., hogy míg Argentína, Venezuela, Columbia és Chile területén a francia fogságba került spanyol király nevében 1810-ben Kormányzótanács vette át a hatalom gyakorlását, addig Peru és Uruguay spanyol kormányzója megtagadta az engedelmességet az új hatalmi szervnek. Ezután az előadó bemutatta, miként vált függetlenné Argentína a dél-amerikai polgárháború során 1816-ban, és milyen szerepet játszott ebben a felfegyverzett népi erőkből szervezett Argentínai Hadsereg. Befejezésül az előadó felvillantotta José de San Martín tábornoknak, Argentína felszabadítójának életútját, miközben nemcsak argentinai hadseregszervező és hadvezéri tevékenységét részletezte, hanem a Peru és Chile felszabadításában játszott szerepét is.

Ezután *Fernand Beaucour* egyetemi tanár, kutatóintézeti igazgató (Franciaország) „Napóleon katonái a nemzeti felszabadító háborúban” című előadása következett. Ennek során azt mutatta be, hogy a Bourbon-restaurációt elutasító francia katonák miként csatlakoztak „felszabadítókként” önkéntes

fegyveres szolgálatra a kor legkülönbözőbb nemzeti felszabadító mozgalmához, hogyan vettek részt Piemont és Nápoly Habsburg-ellenes harcaiban, a VII. Ferdinánd spanyol király elleni felkelésben, az 1830-as lengyel felkelésben, a júliusi párizsi és belgumi forradalomban, sőt Mehemed Ali egyiptomi függetlenségi harcában és a dél-amerikai felszabadító mozgalmakban.

Dr. Watanabe Katsyoshi egyetemi adjunktus (Japán), aki Finnországban vendégelőadó, „Lengyelország és Finnország kapcsolata az 1939/40-es téli háború idején” címmel tartott előadásában azt mutatta be, hogy a Szovjetunió 1939. szeptember 17-től Lengyelország, 1939. november 30-tól pedig Finnország ellen is háborút viselt, és mindkét államot egyaránt magára hagyta Nyugat-Európa, mivel mindkét esetben hiányzott a közbelépést indokló közvetlen politikai érdek. Ellenben a brit kormány elképzelése szerint a Lengyel Haderőnek kellett volna a kapitulációt követően a finnek megsegítésére mennie. Erre a lengyel hadvezetés készen állt, a finn pedig örömmel fogadta az elképzelést. A fegyveres együttműködés mégsem jöhetett létre. Ennek okait vizsgálva, az előadó a nyugat-európai szövetségesek körülményességét és az ebből fakadó idővesztességet, a lengyel emigráns kormány érdektelenségét és a Finnországra gyakorolt német nyomást emelte ki.

Szünet után került sor a harmadik ülésre *Raimondo Luraghi* tanár, az Olasz Hadtörténetek Társaságának elnöke, a Nemzetközi Hadtörténelmi Bizottság elnökségi tagja elnöklétével.

Először *Dr. Andres Perez Casinello* tudományos kutató (Spanyolország) „A gerillahadviselés ellenőrzése és szabályozása Spanyolországban 1808–1814” című előadása hangzott el. Elsőként a gerilla-fogalmat tisztázta, majd bemutatta a franciaellenes háborúba való bekapcsolódást. Ezzel kapcsolatosan részletesen szólt a spanyol hadvezetés haditervéről, amely számolt ezzel: szabályzatokat, utasításokat bocsátott ki a gerillák számára is. A továbbiakban a főszállásmesteri kar ezek alapján hozott, a gerillákra vonatkozó intézkedéseit részletezte, majd a gerillák feletti felügyelet biztosítását és gyakorlatát mutatta be. Elemzése alapján azt a következtetést vonta le, hogy a kisháború a nagyháború része lett: a gerillakötéleket is a regulárishoz hasonló alegységekké, egységekké, magasabbegységekké szervezték, számukra is rendszerezítették a szokásos rendfokozatokat, vagyis a

gerillákat teljes egészében betagolta a hadvezetés a haderőbe.

Ezután *Dr. Derck Ch. Engelberts* főhadnagy, tudományos kutató, a Nemzetközi Hadtörténelmi Bizottság Bibliográfiai Albizottságának főtájkára (Svájc) „Megszálló francia haderők a felkelés ellen Közép-Svájcban 1798-ban” című előadása következett. Ebben felidézta a hadieseményeket, majd a francia főparancsnoki tisztet viselő Schauenburg tábornok egyéniségét mutatta be és svájci ténykedését részletezte. Elemzése azt bizonyította, hogy a saját szervezési gondok felszámolása nagyobb nehézséget jelentett a francia főparancsnoknak, mint az ellenséges, felkelő svájci lakosság legyőzése. Ugyanis a nem szabályszerű háborút vívó ellenséggel szembeni harcra nem volt felkészült a hadserege, és a hadműveletek során sem tudott felnőni a szokatlan, új harc körülményekhez.

A továbbiakban *Dr. Costica Prodan* alezredes, a Román Hadtörténeiszek Nemzeti Bizottságának főtájkára tartott előadást „Az 1794-es lengyel felkelés alatti román–lengyel kapcsolatok” címmel. Bevezetőben a korabeli európai hatalmi viszonyokban elhelyeztetten vizsgálva, Lengyelország és a román fejedelemségek helyzetének hasonlóságát hangsúlyozta. A továbbiakban azt mutatta be, hogy a mindenkori román–lengyel kapcsolat a mindenkori lengyel–francia–oszmán viszony függvénye volt. A felkelés alatti román magatartást elemezve a közvetítő tevékenység, futárbiztosítás, bizonyos fontos szállítások és a menekülők befogadása terén tanúsított segítségnyújtást részletezte.

A negyedik ülés augusztus 30-án reggel *Igor A. Amozov* sorhajókapitány, tudományos főmunkatárs (Oroszország) einöketével kezdte meg munkáját.

Először *Dr. Kari Selen* tudományos kutató (Finnország) kapott szót, aki „Finnország és az 1863-as lengyel felkelés” címmel tartott előadást és az egyként orosz uralom alatt állt Lengyelország és Finnország eltérő fejlődését mutatta be. Ez alapján azt részletezte, milyen kényes helyzetbe került az orosz kormányzervek által engedélyeztetten éppen működni kezdett finn törvényhozás a kirobbant lengyel felkeléssel kapcsolatban. A jelen volt jelentős orosz haderőre is tekintettel, a finn politikusok óvakodtak a határozott állásfoglalástól. Ugyanakkor nem történt meg lengyel megbízottak Finnországba küldése, így a kezdetben véltél csekélyebb nemzeti fellendülés következett be a lengyel felkelés

hatására. Azonban, ahogyan az előadó befejezésül kifejtette, a lengyel felkelésnek jelentős visszhangja volt a finn értelmiség és diákság köreiben.

Dr. Björn Gaefvert tudományos kutató (Svédország) előadása csatlakozott az előbbihez. „A lengyelek megsegítése 1863-ban” címmel egy svéd tiszt ezirányú haditervét ismertette, miután a lengyelek irányában azonnal kibontakozott szimpátia megnyilatkozásait bemutatta. Így jutott arra a gondolatra az évtizeddel korábbi krími háború ifjú hadnagya, a hadtörténelmi, stratégiai és harcászati érdeklődésű Julius Manhell, hogy a lengyel ügy fő képviselőjeként egy oroszellenes, francia, svéd, norvég és dán kontingensekből álló, százezres segélyhadsereg felállítására és baltikumi hadbavetésére vonatkozó tervet készítsen.

A következőkben *Dr. Eduard Stehlik* hadnagy, tudományos kutató, a Cseh Hadtörténeiszek Nemzeti Bizottságának főtájkára olvasta fel *Dr. Jiri Fidler*rel közösen készített, „A szibériai csehszlovák légió 1918–1920” című előadását. Ebben bemutatta, hogy a csehszlováknak nevezett légiót az oroszországi cseh telepések önkéntesire építve, valójában az Osztrák–Magyar Monarchia haderejében bevetett és fogságba esett legkülönbözőbb szláv nemzetiségű harcosokból szervezte az orosz hadvezetés. A szervezés azonban elhúzódott, és a légió csak 1917 után játszott szerepet. A továbbiakban ezt részletezte az előadó.

Dr. Lars Ericson levéltárigazgató, a Svéd Hadtörténeiszek Nemzeti Bizottságának főtájkára „Önkéntesek a Baltikumban” címmel az 1917/20-ban az észtországi, lettországi és litvániai nemzeti felkelésnek nyújtott svéd támogatásról tartott előadást. A nemzetközi helyzet felvázolását követően utalt a korábbi olasz, lengyel és finn megmozdulások svédországi visszhangjára, majd a finn államiság 1917-es újjászületésekor nyújtott segítségről szölt. Ez alapozta meg ugyanis azt a törekvést, hogy 1918-ban, a három balti állam orosz fennhatóság alóli kiválásakor ugyancsak az újjászülető államok segítségére siessenek a svédek. Ezúttal egyenesen jelentős számú önkéntes indult, hogy a finnnekhez, lengyelekhez és dánokhoz hasonlóan, fegyverrel segítsék a bolsevik oroszok elleni észrt, lett és litván függetlenségi harcot, miközben a svéd politikusi segítséget a három újjászületett nemzetállam elismerése jelentette. A továbbiakban az előadó részletesen felidézta a svéd fegyveres

támogatásban részt vettek személyét és hitteit.

Szünet után a tudományos rendezvény az ötödik ülésel folytatta munkáját. Ezen *John E. Jessup* ezredes, katonai egyetemi tanár, a Nemzetközi Hadtörténelmi Bizottság alelnöke (Egyesült Államok) elnökolt.

Elnökletével *Raimondo Luraghi* „Az 1861-es amerikai szecesszió, mint felkelés” című előadása hangzott el elsőként. Az Egyesült Államok fejlődéstörténetébe ágyazva felidézte, milyen forradalmi változások eredményezték az azokkal szembe forduló kiválását a szövetségi államból, s hogyan vált ebből a konfliktusból a szembe került immár két államszövetség közti háború. Kiemelte, hogy a Dél a korábbi alkotmányosságához ragaszkodva fogott fegyvert, mivel a déli érvelés szerint „a Dél érdekeit semmibevevő arrogáns Észak” magatartása tette „szükségserítvé a forradalom kirobantását”, „a felkelésre szóló felhívást”, „a fegyverekhez nyúlást”, „az Észak eszköztét jelentő haderő elleni harcot”, vagyis a polgárháború az előadó érvelése szerint felkelés-jelleggel folytat.

Ugyanezt a témát folytatta *Dr. Frank E. Vandiver* tudományos kutató (Egyesült Államok) „Az amerikai polgárháború – amerikai felkelés” című előadásában. Rámutatott, hogy a háborúktól és a forradalmaktól eltérően a kezdetet ez esetben a rabszolgáság intézményéről, az államjogról, a gazdaságfejlődésről és a demokrácia természetéről vallott északi és déli nézetek különbözősége jelentette. Ez vezetett, ahogyan bemutatta az előadó, a szövetségi állam kettészakadásához. Miután pedig a kiválás megakadályozására az Észak fegyvert fogott, eltűnt a forradalomra utaló jelleg, és a kirobant háború két állam közti fegyveres konfliktushoz hasonló módon folyt, bár a Dél részéről felkelés jelleggel vívták. A harc eldőltével, amikor a Dél engedni kényszerült, újra a forradalmi változások kerültek előtérbe.

Hugo O'Donnell Duque de Estrada ezredes (Spanyolország) tartott ezt követően előadást „A nagy expedíció kudarca – a dél-amerikai felkelés katonai diadalának a kulcsa 1816–1820” címmel. Ebben felidézte, hogy egyik őse, *Enrique José O'Donnell* tábornok alárendeltségében 1816-ban spanyol expedíciós hadsereg felállítására került sor azzal a céllal, hogy keljen át Buenos Aires-be és Montevideóba a dél-amerikai felkelők leverésére. A továbbiakban bemutatta, miként sikerült a két spanyol gyaloghadosztályból, egy könnyű gyalogdandárból és egy lovashadosztályból álló hadsereget megszervezni, azonban milyen nehéz-

ségekkel járt az áthajózás előkészítése, aminek következtében csak 1819-re sikerült a megfelelő hajókapacitást biztosítani. Befejezésül felidézte, hogy végül járvány tört ki, melyhez lázadás társult, így 1820-ra világossá vált, az expedíciós hadsereg áthajózásának terve véglegesen meghiúsult.

Az ülés ezt követően *Erik Wihtol* sorhajókapitány (Finnország) előadásával folytatódott, ennek címe „Az 1915–1918 közti finnországi vadászmozgalom – a felkelés támasza” volt. Ebben azt a kevésbé ismert tényt ismertette, hogy az Orosz Birodalomba nagyhercegségként betagolt Finnország számára az első világháború kirobantásakor azonnal megnyílt a remény a függetlenség kivívására. Erre azonnal megkezdődtek a diplomáciai puhatolozások, amelyek eredményeképpen 1915-től német területeken önkéntes finn hazafiak „vadász kiképzésben” részesültek, hogy képesek legyenek a bekövetkező függetlenségi harc megvívására. Az 1950 orosz alattvalókból a kiképzés befejeztét követően a német hadvezetés 1916-ban önálló harci egységet, a 27. porosz királyi vadászszázalajat szervezte meg. A finn függetlenség 1917-es proklamálásakor ez a kötelék haladéktalanul hazatért, és a Finn Haderő részeként azonnal bekapcsolódott a függetlenségi háborúba. Befejezésül az előadó kitért a vadászharcosoknak a függetlenség kivívása utáni további sorsára, különösen kiemelve, hogy milyen nagy számban fogtak újra fegyvert az 1939/40-es és 1941/44-es újabb függetlenségi háborúban.

Ebédészünet után az elnöki tisztet *Dr. Jürgen Rohver* professzor, nyugalmazott kutatóintézeti igazgató, a Nemzetközi Hadtörténelmi Bizottság elnökségi tagja (Németország) vette át.

Elnökletével elsőnek *Dr. Yisal Eyal* tudományos kutató (Izrael) „Az 1936/39-es angolelles arab felkelés Palesztinában” című előadása került napirendre. Bemutatta, hogy az általános sztrájk terrorcselekmények sorozatán át miként torkolt állampolgári felkelésbe. Hangsúlyozta, a megtámadott a brit közigazgatás volt, amelyet a brit haderő jelen volt egységeinek kellett megvédeniük. A továbbiakban a felkelésre adandó válaszcsepés előtti információszerzés módszereit, az adott katonai erő számbavételét, a vezényletet, az első hadmozdulatokat ismertette, miközben azt vizsgálta, miként tudta a brit hadvezetés a meneteket, támadó és védelmi hadműveletek előírásait az adott viszonyok között megvalósítani.

Ezután *Liu Lu-min* tábornok, a Kínai Hadtörténettudományi Társaság elnöke tartotta meg „Az agresszor elleni háború gyakorlata és tanulságai a modern kínai történelemben” című előadását. Ebben az 1840-es első ópiumháborútól kezdve a japánellenes második világháború alatti függetlenségi háborúig terjedően idézte fel a honvédő küzdelmeket, miközben a népi összefogást hangsúlyozta, és a külső veszély megnyilatkozásakor a belső ellentétek féltételét emelte ki.

Yoichi Hirama ellentengernagy (Japán) „A Fülöp-szigeti függetlenségi háború és Japán 1896–1900” című előadása következett ezután. Ebben az 1896-os spanyol- és 1898-as Egyesült Államok-ellenes felkeléssel kapcsolatos japán magatartást vizsgálta. Kiemelte, hogy az előbbiben közvetlen, bár szerény mértékű japán támogatásra került sor „az európai imperializmus elleni harc” jegyében. A csekély mennyiségű fegyver és kis létszámú katonaság ellenére jelentősnek bizonyult az erkölcsi támasz. Az amerikaellenes újabb megmozduláskor viszont kezdetben távol maradt Japán, mivel nem akart konfliktusba kerülni az egyensúlyt teremtő nagyhatalomnak tekintett Egyesült Államokkal. Ugyanakkor szívesebben látta volna a Fülöp-szigetek függetlenségét, ezért végül kezdetben önkéntesekkel, majd reguláris erővel újra segítséget nyújtott. Ezzel együtt saját befolyását is ki tudta terjeszteni – fejezte be elemzését az előadó.

Szünet után a hetedik ülésen *Jean Delmas* tábornok, nyugalmazott levéltárigazgató, a Francia Hadtörténeti Nemzeti Bizottsága elnöke, a Nemzetközi Hadtörténelmi Bizottság első alelnöke elnökletével folytatódott a tanácskozás.

Elsőként *Detlef Bald* egyetemi docens (Németország) tartotta meg „Az 1905–1908 közötti tanzániai nemzeti felszabadító háború. Függetlenség szemben a gyarmati uralommal” című előadását. Miután kimutatta, hogy az elnyomás brutalitása miatt mennyire szükségesszerű volt az óslakosság felkelése a német uralom ellen, mégis a közvetlen kiváltó okokat jelentő spontán hatásokat részletezte. Ezt követően rámutatott, hogy vallási köntösbe öltöztetett népi felszabadító háború meghirdetésére került sor. A továbbiakban bemutatta a háború három, különböző jellegű szakaszát, majd befejezésül a háború elhúzódásának okaival foglalkozott.

Ezután *Donal O'Carroll* ezredes, az Ír Hadtörténeti Nemzeti Bizottságának főtitkára „Az 1798-as írországi felkelésről” tartott elő-

adást. Bemutatta az anglikán kisebbségnek a katolikus ír többség feletti uralmát, továbbá a nemzeti mozgolódásnak a nagy francia forradalom hatására bekövetkezett megerősödését. Ezután ismertette, hogy a francia segítségnyújtás reményében miként kezdte meg és folytatta az ír nép az Egyesült Írek Társaságának kezdeményezésére a brit haderő egységei elleni felkelését, mígnem a túlerővel szemben végül vereséget szenvedett ez a kísérlet.

Dr. Pedro Martinez Pascual tudományos kutató (Spanyolország) „Gerillák a Spanyol Függetlenségi Háborúban. Előírások és parlamenti törekvések” című előadásában az idegen uralom elleni 1804–1814 közti fegyveres harcot mutatta be, amely a Legfelsőbb Királyi Központi Kormányzótanács és a tartományi tanácsok utasításai, előírásai és szabályzatai alapján folyt. Miután 1808-tól a fegyveres küzdelemben nagy számban bekapcsolódó gerillák jelentős sikereket értek el, 1810-ben összeülhetett a Cadizi Cortes, amely hosszan vitatta a gerillahadviselés kérdéseit és egy sor indítványt fogadott el annak érdekében, hogy tovább növelje a gerillaerőkkel vívott háború hatékonyságát. E vitákat részletesen elemezte az előadó.

Szeptember 1-jén reggel a kilencedik tudományos ülés *Andrzej Ajmenkiel* (Lengyelország) elnökletével kezdte meg munkáját.

Először *Katsuhiko Matsukawa* egyetemi tanár (Japán) tartotta meg „Az 1939 szeptemberi lengyel hadjárat és Nagy-Britannia. Egy nézeteltérés eredete” című előadását. Ebben az 1938/39-es brit–lengyel politikai és katonai tárgyalásokat elevenítette fel, majd azt elemezte, hogy a garanciaszerződés ellenére tovább élt az a jelentős nézeteltérés, hogy mikor következik be a lengyelek melletti brit hadbalépés szükségesszerűsége.

Ezután *Dr. Jan Korček* tudományos kutató (Szlovákia) olvasta fel *Dr. Jozef Bystrický* alezredessel közösen készített, „A Szlovák Nemzeti Felkelés az 1944/45-ös európai ellenállásban” című előadását. Miután európai összefüggéseiben felidézte a Szlovák Állam megszületését, azt emelte ki, hogy egy meg nem szállt, a tengelyhatalmakkal szövetséges államban robbant ki antifasiszta felkelés, széles nemzeti összefogás alapján, a demokratikus állapotok helyreállítása érdekében. A továbbiakban azt elemezte, hogy a Szlovák Nemzeti Felkelés Londonra és Moszkvára egyaránt támaszkodni kívánt, ugyanakkor az erőteljes nemzetközi szláv összefogásra épített, és végső célja a München előtti cseh-szlovák állam

helyreállítása volt. Befejezésül a felkelő haderő összetételét, szervezetét, létszámát és harc-tevékenységét jellemezte az előadó.

Következő előadóként *Thomas Barker* egyetemi tanár (Egyesült Államok) „A második világháború alatti szlovén partizánmozgalom. Nemzeti felszabadító küzdelem, társadalmi felkelés, vagy polgárháború?” címmel szólt fel. A hadieseményekből levont következtetése szerint Szlovéniában összetett jelenségről volt szó. A marxisták szlovén nemzeti felszabadító háborúként felfogott harcba indultak, amelyet egyúttal társadalmi változtatások végrehajtásáért is vívtak. Ugyanakkor harcuknak polgárháborús jellege volt, mivel a szembenálló hadviselő fél is azonos nemzetbeliekből állt.

Szünet után az elnöklést *Zachar József* alezredes, a történelemtudományok kandidátusa, a Magyar Hadtörténeti Nemzeti Bizottságának főtitkára, a rendezvény egyetlen hazai résztvevője vette át.

Elnöklétével elsőként *Dr. Tadeusz Panecki* ezredes, kutatóintézeti igazgatóhelyettes, a Lengyel Hadtörténeti Nemzeti Bizottságának főtitkára, a Nemzetközi Hadtörténelmi Bizottság elnökségi tagja tartotta meg „Az 1944-es Varsói Felkelés” című előadását. Az események bemutatása után hangsúlyozta, hogy a nagyhatalmaknak való kiszolgáltatottság elleni kollektív lengyel tiltakozásról, a német nemzetiszocialista agresszióval szembeni határozott szembeszállásról, a lengyel földön vívott legjelentősebb csatáról és a második világháború alatti legnagyobb város harcáról volt szó. Befejezésül az elbukás okait elemezte, és ezek közül a belső és külső elszigeteltséget, a felkelésben résztvevő két hatalmi tényező rivalizálását és főleg Sztálin negatív hozzáállását emelte ki.

Dr. Hubert M. Foerster őrnagy, levéltári igazgatóhelyettes (Svájc) „Az 1799-es sikertelen svájci népfelkelés. Fegyveres polgárok, egyenruhás polgárkatonák, állami terrorizmus” című előadása következett ezután. Az előadó felidézte, hogy a független államszövetség, a helyi öngazdálkodás, a demokratikus szabadságjogok, a rendezett gazdasági viszonyok és a régi vallásgyakorlat helyreállítása érdekében robbant ki a svájci népfelkelés. A közvetlen okot azonban az jelentette, hogy a Helvét Köztársaságok nevezett bábállam sorozott haderőt kívánt felállítani, és a lakosság ezt megtagadta. Az ellenzékiek előbb fegyveres polgároként, majd egyenruhás polgárkatonákként léptek fel. A túl korán kirobbant, elszigetelten maradt népfelkelés leverését, ahogyan az előadó fej-

tegetéseit zárta, a rendfenntartó csapatok által gyakorolt állami terrorizmus, vagyis kegyetlen megtorlás követte.

Ezt követően *Manuel Freire Themudo Barata* tábornok, nyugalmazott kutatóintézeti igazgató, a Portugál Hadtörténeti Nemzeti Bizottságának elnöke mondta el „Portugál felkelés Napóleon csapatai ellen 1807–1810” című előadását. Ebben bemutatta, hogy Napóleon hadainak három portugáliai betörésére válaszként a régi hagyományok szerint az adott keretek közt lehetséges, irreguláris erőkkel való szembeszállás következett be. Mivel a túlerővel szemben az éppen átfogó hadügyi reform közepette állt reguláris haderő kudarcot szenvedett, ez az általánosság, szervezetté vált fegyveres népi ellenállás érhetett csak el sikereket, ahogyan a továbbiakban az előadó részletesen bemutatta.

Ebédészünet után került sor a tizedik ülésre, ezen *Ernei Kamminen* altábornagy, a Finn Hadtörténeti Nemzeti Bizottságának elnöke látta el az elnöki tisztet.

Elsőként *Dr. Tadeusz Rauvski* ezredes (Lengyelország) előadása hangzott el „Az 1794-es Kosciuszko-felkelésről”. Széles nemzetközi összefüggésben mutatta be, hogy Lengyelország második felosztásával szemben kezdettől felmerült a népfelkelés gondolata, és kezdettől Tadeusz Kosciuszko tábornok volt ennek egyetlen szóba jöhető főparancsnokjelöltje. A továbbiakban a francia diplomácia és politika tükrében elemezte az előadó a lengyel emigráció magatartását. Befejezésül a nyolchónapos harc bemutatása és a vereség okainak elemzése, végül pedig a következmények felvillantása következett.

Ezután hangzott el *Zachar József* „A Kosciuszko-felkelés előjátéka: a Bari Konföderáció harca – magyar szemzőgből” című előadása. Ez felidézte az 1768-as esztendő lengyel közállapotait, amelyek a Bari Konföderáció létrehozását és oroszellenes fegyveres küzdelmét eredményezték. Szólt az előadó a szövetkezettek külkapcsolatairól, különösen részletesen arról, miként nyílt módjuk, hogy a szomszédos felső-magyarországi területeken valóságos hátszínigot teremtsenek, ahonnan nem csak elláthatták a harcoló alakulatokat, ahová nem csak hátravonhatták a leharcolt kötelékeket, hanem ahol pihenőtáborokba vonulhattak, kiképzést folytathattak, sőt ahol egyenesen toborozhattak a helyi lakosság és az oda érkezettek közt. Kiemelte, hogy ideiglenesen még a Bari Konföderáció Főtanácsa is magyar felségterületre tehetette át székhelyét. A

túlerővel szemben 1774-ben elszenvedett vereség utáni időben pedig, ahogyan az előadó elemzését zárta, a menekülés lehetőségét jelentette a magyar határ átjárhatósága.

A következő előadó: *Dr. Lydia Scher* tudományos kutató (Franciaország) „Az 1794-es felkelés következményei a franciaországi lengyelek vonatkozásában” címmel arról szólt, hogy a Kosciuszko-felkelés elbukása után a legtermészetesebbnek az tűnt a lengyel tisztek számára, ha Franciaországba távoznak és ott vállalnak hadiszolgálatot. Ennek 1732 óta jelentős hagyományai voltak. A felkelő tisztek francia hadiakalmazása viszont azzal a következménnyel járt, hogy nagy számban álltak be lengyelek a későbbiekben Napóleon hadseregébe, az ő hadisikereik pedig jelentős szerepet játszottak a Varsói Nagyhercegség létrehozásában. Az előadó a fennmaradt francia mustrakönyvek alapján részletes képet adott a 3568 fős, francia szolgálatban állt, Visztula menti dzsidásvezred személyi összetételéről, társadalmi tagozódásáról.

Dr. Dumitru Preda tudományos kutató (Románia) „A délkelet-európai nemzeti felkelések a XIX. század első felében” címmel tartott ezután előadást. A románok, görögök, délszlávok és albánok nemzeti felkeléseit sorra véve, a térség földrajzi, etnikai, társadalmi, egyházi viszonyainak elemzésével tipologizálta ezeket, majd a politikai programok, a hadszervezeti jellegzetességek, végül a katonai, politikai és társadalmi következmények összehasonlító vizsgálata következett.

Szeptember 2-án reggel a tizenegyedik ülésel folytatódott az ülészak, ezen *Dr. Olav Riste* kutatóintézeti igazgató, a Norvég Hadtörténészek Nemzeti Bizottságának elnöke, a Nemzetközi Hadtörténelmi Bizottság elnökségi tagja elnökölt.

Elsőként *Dr. Meir Pail* tudományos kutató (Izrael) „A palesztinai britellenes cionista felkelés 1945–1947” című előadása hangzott el. Ebben ismertette a cionizmus nézeteit, a brit uralom elleni felkelés előzményeit, a második világháborús cionista részvételt, az 1945-ös Zsidó Ellenállási Mozgalom ténykedését, a fegyveres harc előtérbe helyezését és a haderőnek Izrael Állam megeremtésében játszott szerepét.

Dr. Patrick Façon levéltáros (Franciaország) „A Francia Légihadsereg az algériai felkelés ellen 1954–1962. Pszichológiai háború avagy a szívek meghódítása” című előadása következett. Ebben az előadó a légi megfélemlítés gondolatának megszületését, a gerillák elleni so-

rozatos légitámadások alkalmazását, a nukleáris légitámadás lehetőségére vonatkozó gondolatnak az ellenséges lakosság körében való elültetését és annak hatását mutatta be.

Bertil Stjernfelt ezredes (Svédország) „Ötven nap szabadság. Az Itáliai Partizán Köztársaság születése és bukása 1944 őszén” címmel tartott előadásában a felszabadított észak-itáliai Ossola tartományban megszervezett, antifasiszta, antináci partizánállam közigazgatásának, hadszervezetének kialakítását és harcainak lefolyását mutatta be. Elemzésében kiemelte a zöld autonomisták, a vörös kommunisták és a kék katolikusok együttműködését és az ebből adódott lehetőségeket.

Jean Delmas (Franciaország) „Felszabadulás felkeléssel vagy felkelés nélkül?” című előadása a francia ellenállás második világháborús dilemmáját elemezte, hogy t. i. milyen szerepet játszon a nép. Miután azonban Charles de Gaulle 1942-ben minden egyes francia számára kötelességgé tette a megszállók és kollaboránsok elleni harcot, már csak a felkelés előkészítésének mikéntje lehetett és volt kérdéses, ahogyan az előadó bemutatta.

Ebédszünet után az elnöki tisztet *Dr. Piet H. Kamphuis* levéltárigazgató, a Holland Hadtörténészek Nemzeti Bizottságának elnöke vette át.

Elsőként *Vlagyimir A. Zolotarjev* vezérőrnagy, kutatóintézeti igazgató (Oroszország) „Az 1825-ös dekabrista felkelés és az orosz történelemben játszott szerepe” című előadása került napirendre. Felidézte a cári önkényuralom elleni első forradalmi megmozdulás előzményeit, fellépését, eltiprását, majd az irodalomban, tudományban és politikában való továbbélését.

Ezután *Ali Mehmet Koçaoglu* katonai akadémiai tanár (Törökország) „Kavallai Mehmet Ali pasa lázadása 1831–1841” című előadása következett. Ebben az egyiptomi kormányzó tevékenységét és II. Mahmud szultánnal való összeütközését mutatta be, amely végülis elvezetett a központi birodalmi hatalommal való fegyveres szembenállásig, ez pedig, ahogyan az előadó fejtegetéseit zárta, időlegesen Egyiptom különállóságát tudta biztosítani.

Dr. Zbigniew Karpius tudományos kutató (Lengyelország) olvasta fel ezután *Dr. Waldemar Rezmar*al közösen készített, „Lengyelország és az 1920/21-es Sluck-felkelés” című előadását, amely Belarusszia 1920 novembere és 1921 áprilisa közti történetét elevenítette fel abból a szempontból, miként

támogatták belarusz erők a lengyeleket az antibolszevista fegyveres harc során.

Dr. Miguel Alonso Baquer tudományos kutató (Spanyolország) „A lengyel lovasság az 1808-as spanyolországi harcokban” című előadásában a Varsói Nagyhercegségben Napóleon támogatására kiállított kötelekek e távoli hadszíntéren és különösen az 1808. november 30-i somosierrai csatában való szereplését elemezte.

Szünet után következett a tizenharmadik ülés, ezen az elnöklést *Dr. Serge Bernier* kutatóintézeti igazgató, a Kanadai Hadtörténetsek Nemzeti Bizottságának elnöke vette át.

Dr. Vittorio Scotti Douglas tudományos kutató (Olaszország) „A Napóleon-ellenes spanyol gerillakísérlet hatása az itáliai Risorgimento partizánjaira” című előadásában a kortárs hadtudományi művek elemzése alapján mutatta be, hogy az azokban tükröződő, a spanyol történelmi példát elemző írások milyen hatással voltak az olasz egységért küzdő hadvezérek gondolkodására, elméleti fejlődésére és gyakorlati ténykedésére.

John E. Jessup (Egyesült Államok) „Szovjet hadműveletek az afganisztáni mudzsaheddin nemzeti felkelés ellen 1979–1989” című előadásában az első légideszant-zászlóalj ledobásától az egyre szaporodó intervenciók kontingensek tevékenységén át az utolsó harcok kivonásáig felidézte e háborút és az ezzel kapcsolatos nemzetközi reagálást.

Theodore C. Matavis dandártábornok (Egyesült Államok) „Az afgán felkelés és a Reagan-doktrína” címmel csatlakozott az előző előadáshoz és esettanulmányként vizsgálta a nyilvános diplomáciai tevékenység és az önkéntes magánszervezeteknek az afgán mudzsaheddinek érdekében gyakorolt befolyása közti kölcsönhatást.

Dr. Alesandru Dişu tudományos kutató (Románia) „Románia geostratégiai helyzete és az Egyesült Nemzetek oldalára való 1944. augusztus 23-i átállásának következményei” című előadásában azt fejtegette, hogy az átállás a területi integritás helyreállítását célozta, jelentősen megváltoztatta a hadihelyzetet, mérvadóan hozzájárult az antifasiszta koalíció sikeréhez és a háború időszakának lerövidítéséhez.

A tizennegyedik, záróülésre szeptember 3-án került sor. Ezen először *Cornelius M. Schulten* összegezte a kollokvium eredményeit. Kiemelte annak fontosságát, hogy a világ vezető hadtörténészei újra találkozhattak és eszmét cserélhettek, mégpedig egy igen fontos és aktuális

kérdésben. Arra is mód nyílt, hogy jobban megismerjék a lengyel hadtörténelmet és annak kutatóit. Miután köszönetet mondott a házigazda lengyel kollégáknak, azt hangsúlyozta, hogy a két fő célt: a hadtörténelem közös tanulmányozását és a kollégialis-baráti kötelekek erősítését újjal sikerült biztosítani.

André Corvisier ehhez csatlakozva először arról szólt, hogy egy végülis egyáltalán nem problémamentes témakört sikerült egyetlen disszonáns hang nélkül körbejárni, pedig egyetlen időszak és egyetlen tájegység sem maradt ki az elemzésekől. Ugyanakkor, ahogyan folytatta, még mindig nehézséget okoz az egységes terminológia használata. Befejezésül a helyszín szellemét méltatta, Lengyelország újjászületésének bizonyágtételét dicsérte és csatlakozott a vendéglátóknak mondott köszönethez.

Végül *Andrzej Ajnenkiel* a lengyel szervezők nevében köszönte meg a 28 országból érkezettek jelenlétét, aktív tanácskozásszellemét, a lengyel múlt iránti érdeklődését és fogékonyságát. Azt kérte, hogy hazatérve, a mindennapok munkájában is a kollokvium során folyamatosan megnyilvánuló kollégialis, baráti szellem érvényesüljön. Az 1995-ös Quebec-ben tartandó következő kollokviumon való viszontlátás reményében ezt ezután befejezettnek nyilvánította.

A kollokvium keretében sor került a Nemzetközi Hadtörténelmi Bizottság, továbbá a Bibliográfiai Albizottság és a Levéltáros Albizottság soros adminisztratív ülésére. Mindez már a jövő esztendei történész világkongresszus és az ahhoz kapcsolódó tisztújítás jegyében zajlott. Magyar szempontból az emelendő ki, hogy a Magyar Nemzeti Bizottság az évi tagdíjak folyamatos időbeli befizetéséért, a Bibliográfiai Albizottsághoz eljuttatott magyar kiadványok és annotációk minőségéért, valamint a Levéltáros Albizottságban játszott aktív szerepéért egyaránt dicséretben részesült. Az elismerés további megnyilatkozásaként a halálesetek miatt szükségessé váló számvizsgálóbizottsági pótválasztások során, közfelkiáltással, *Dr. Manfred Rauchensteiner* udvari tanácsos, egyetemi docens, múzeumigazgató, az Osztrák Hadtörténetsek Nemzetközi Bizottságának főtítkára mellett *Zachar József* került kooptálásra. Őt egyébként újabb egy évre megerősítette a Levéltáros Albizottság megbízott főtítkári tiszttségében is.

A már szokásos módon a kollokviumi és adminisztrációs ülések közti szüneteken túl

fehér asztalnál is számos alkalom nyílt a kollégiais eszmecserékre.

Augusztus 28-án a beérkezett résztvevők tiszteletére *Andrzej Ajnenkiel* elnök a Lengyel Hadtörténészek Nemzeti Bizottsága nevében adott fogadást, miután bemutatta a Lengyel Hadsereg múzeumot.

Augusztus 29-én este Helenow kastélyában *Jerzy J. Milewski* nemzetvédelmi miniszterhelyettes látta vendégül a kollokvium résztvevőit.

Augusztus 30-án este a Levéltáros Albizottság rendezett baráti vacsorát.

Augusztus 31-én a rendezők bemutatták a résztvevőknek a varsói óvárost és a Lazienki

Parkot, lehetővé tették továbbá a varsói királyi palota és a willanóvi kastély megtekintését, este pedig a Lengyel Haderő Központi Művészegyüttesének ünnepi műsorára vitték el őket a Wola Színházba.

Szeptember 1-jén este *Bohdan Jastrzebski*, a Varsói Vajdaság közigazgatási vezetője Pesice kastélyában adott fogadáson látta vendégül a hadtörténészeket.

Szeptember 2-án a hivatalos záróvacsora adott lehetőséget újabb eszmecserékre.

Végül 3-án délelőtt egy kerekasztal-beszélgetés hallgatóiként a lengyel törvényhozásban képviselt pártok vezetőinek politikai nézeteivel ismerkedhettek meg.

ZACHAR JÓZSEF

II. RÁKÓCZI-KORI TUDOMÁNYOS ÜLÉSSZAK

Vaja, 1994. október 8.

A vajai Vay Ádám Múzeum fennállásának 30. évfordulója alkalmából Vaja Nagyközség Önkormányzata, a Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Múzeumok Igazgatósága, a Vay Ádám Múzeum és Baráti Köre nagyszabású ünnepségsorozat keretében megtartotta a Rákóczi-korral foglalkozó II. tudományos ülészsakát.

A megnyitó ülésre 1994. október 8-án délelőtt került sor. Az országhatárokon belülről és kívülről megjelent örvendetesen nagyszámú résztvevő közönséget *Pataki József*, a Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Önkormányzati Hivatal Intézményfenntartási Osztályának vezetője üdvözölte. Visszaemlékezett a múzeumalapító Molnár Mátyás (1923–1982) személyére, fáradhatatlan tevékenységére, ahogyan megálmodta és sokak mozgósításával megvalósította tervét, és a Vay-család akkor már omladozó várkastélyából a függetlenségi harcok emlékeit őrző múzeumot és szoborparkot, majd tudományos és képzőművészeti alkotóműhelyt teremtett, ahol lehetővé vált országos jelentőségű kutatói fórumok és kortársi tárlatok rendezése, tudományos és művészeti kéziratok kiadása. Röviden felidézte az 1969 és 1985 közötti tudományos ülészsakot, a sorozat sajnálatos megszakadását, majd örömet fejezte ki, hogy ez a hagyomány is újjáéledhet. Ezzel az ülészsakot megnyitottak nyilvánította.

Ezt követve rögtön sor került az első tudományos előadásra *Köpeczi Béla* akadémikus, a múzeumot egykor megnyitó, azzal állandó kapcsolatban maradt tudós elnökletével, aki nem véletlenül részesült ebben a megtiszteltetésben.

Heckenast Gusztáv, a történelemtudományok doktora „Ki kicsoda volt (who was who) a Rákóczi-szabadságharcban? (Egy életrajzi adattár problémái)” címmel megtartott előadásában arról szólt, hogy milyen sok téves adat van forgalomban a Rákóczi-szabadságharc vezető egyéniségeivel kapcsolatban. Elmondta, hosszútávú terve, a kétszázéves évfordulóra készülődés jegyében, hogy a breznai pátens kibocsátása és a szatmári béke aláírása közti időszak szereplőinek adattárát összeállítsa. Szólt annak nehézségeiről, miként lehet meghúzni a mindkét oldalról bekerülő körét, bár az egyértelmű, hogy az állami, megyei, pénzügyi, gazdasági igazgatás, a hadseregvezetés és a szellemi élet mintegy tízezer szereplőjéről lehet szó, mégpedig a teljes életpálya rövid összefoglalásával. A továbbiakban a funkcióhalmazból, névirásváltozatokból, névazonosságokból fakadó további nehézségeket részletezte. Végül ismertette, milyen felfogásban képzei el egyszemélyes vállalkozásában az egyes szereplőkre vonatkozó címszavak meg-